

UPPSALA UNIVERSITET

Ekonomisk-historiska institutionen

Ekonomisk historia B / Vetenskapligt skrivande

Höstterminen 2018

Ventilering 2019-01-17

FRAMGÅNG I FOLKHEMMET

Synen på framgång genom tidningen Korrespondens 1923–1963

Författare: Erik Olsson

Handledare: Majid Asgari

Sammanfattning

Korrespondensundervisningen i början av 1900-talet i Sverige är något vi vet förvånansvärt lite om, fastän den var utbredd och påverkade miljontals unga människors liv. Tidigare forskning har undersökt hur reklamannonser lockade till sig nya elever och fick dem att påbörja sina studier, oftast med ekonomiska argument ur ett individuellt perspektiv. Den här undersökningen har till uppgift att undersöka hur man konstruerade synen på den framgångsrika individen i de ledare som fanns i skoltidningen Korrespondens. Under 20- och 30-talet ser vi att man främst kommer konstruera framgång utifrån ekonomiskt och individuellt perspektiv. Vi kommer att se att det i ledarna för tidningen också fanns andra motiveringar till vad som är en framgångsrik individ. Under 40- och 50-talet fanns flera exempel av att vara framgångsrik var något som kom hela samhällets till nytta, vilket förklaras med hjälp av begreppet kommunitarism.

Sökord: Framgång, Hermods, Korrespondens, Humankapital, Kommunitarism

Innehållsförteckning

1	Inledning.....	4
1.1	Skolan Hermods plats i det svenska utbildningssystemet	5
1.2	Hermods och den ekonomiska kunskapssynen	7
1.3	Utbildningens sociala och ekonomiska värde	8
1.4	Folkhemmets syn på den framgångsrika individen?	10
1.5	Syfte och frågeställning	11
1.6	Metod och material	12
2	Framgång i folkhemmet	13
2.1	Redaktörernas syn på den framgångsrika individen.....	13
2.2	1923	15
2.3	1933	19
2.4	1943	24
2.5	1953	29
2.6	1963	33
3	Slutdiskussion.....	35
4	Käll- och litteraturförteckning.....	38

1 Inledning

Korrespondensundervisningen har kommit i skymundan i den svenska utbildningshistorien. Ekonomhistoriken Jenny Andersson har kommit fram till att svenska politiker i högre grad talar i kollektiva termer när de pratar om utbildning, såsom studiecirkel, bibliotek eller folkbildning. Ändå var undervisningen per brev en relativt utbredd företeelse under 1900-talet och mer än två miljoner elever utbildade sig på något sätt hos den största korrespondensundervisningsskolan Hermods (Husz, 2012, s. 153). Skolan var också, som om det inte vore nog, ett privat vinstdrivande företag. På detta sätt blir Hermods på dubbelt sätt det svarta fåret i den svenska utbildningsfamiljen – den stod både för ett individuellt utbildningsideal och den var också privat ägd.

Ekonomhistorikern Orsi Husz har undersökt hur skolans reklamannonser motiverade att man skulle studera på skolan. Ekonomiska argument, som att korrespondensundervisning gav utdelning i form av högre lön eller bättre befattning, var vanligare i början av 20-talet. Här var de närvarande i två tredjedelar av annonserna, för att under 60-talet krympa till hälften. (Husz, 2012, s. 171) En av poängerna med Husz undersökning av Hermods är att utbildning sågs som en investering i sig själv långt innan humankapital-teorin lanserades på 1960-talet (Husz, 2012, s. 146).

Skoltidningen Korrespondens gavs ut av Hermods månatligen från och med 1901 och upplagan var 250,000 på 1940-talet och över 400,000 på 1960-talet, vilket påminner om en av de stora dagstidningarna för tiden (Husz, 2012, s. 155). Den här uppsatsens syfte är att undersöka hur korrespondensskolan beskrev den framgångsrika individen i de ledare som skrevs i den egna tidningen. Hermods är ett alldeles särskilt fall i vår historia av individuella, frivilliga egenstudier, som utfördes av miljoner Hermodselever, men som utfördes i en tid vi tänker oss att kollektivismen var stor. Fanns det annat än ekonomiska, individuella egenskaper som kännetecknade en framgångsrik individ?

Två teorier förutom den om humankapitalet som kan hjälpa oss att analysera och förklara hur framgång konstruerades är den så kallade *kommunitarismen* och *Bourdieu's klassteori*. Den förstnämnda går ut på att man under den så kallade folkhemstiden ansåg att individer var

tvungna att göra sitt för att bidra till samhället utifrån de förmågor man hade. Den andra att utbildning i sig har ett egenvärde främst för att höja sin status i det sociala samspelet med andra. Uppsatsen är disponerad på följande sätt: först den historiska bakgrunden för korrespondensskolan Hermods, tidigare forskning av Orsi Husz om Hermods reklamannonser och övrigt teoretiskt ramverk. Sedan följer en avgränsad frågeställning och metod & material, för att under rubrik 2 börja med en förstudie och sedan själva undersökningen. Därefter följer slutdiskussion och källförteckning.

1.1 Skolan Hermods plats i det svenska utbildningssystemet

Hans Hermods höll sina första kurser per korrespondens år 1898 i handels- och språkkurser. Inspirationen hade han fått i sina yngre år av föregångare i USA, där korrespondensundervisning var ett relativt utbredd fenomen. När Hermod dog 20 år senare hade kursutbudet svällt till allt ifrån skönskrivning till tekniska kurser, allmänbildande studier och hobbykurser. I *brevskoleutredningen* 1961 skriver man att korrespondensundervisningen i Sverige, i förhållande till folkmängd, är den mest utbredda i världen. (Husz, 2012, s. 154)

Diagram 1. Antalet nyanmälda elever hos Hermods Korrespondensinstitut 1898–1966

Källa: Gaddén 1973, s. 73, 106, 169, 221, 299. Tagen från Husz s 154.

1928 ombildades familjeföretaget till ett aktiebolag med Gustaf Carne som verkställande direktör. Kunder var bland andra svenska storbolag verksamma inom industrin, försäkrings- och bankbranschen tillsammans med statliga verk som televerket anlitate korrespondensskolan för vidareutbildning av sina anställda. I vissa fall var hermodskurserna ett krav för befordran, och kurserna utformades specifikt för detta ändamål. (Husz, 2012, s. 156) Carne var redaktör för tidningen och direktör fram till att Gunnar Gaddén tog över 1956 (Gaddén, 1973, s. 157).

En filantropisk satsning på de så kallade Robertsforsskolorna 1941 minskade den ekonomiska bärkraften i företaget. Idén var att erbjuda realskoleundervisning kombinerad med korrespondensundervisning framförallt i norrländsk glesbygd, men avgifterna sattes för lågt med hänsyn till de ideella tankarna bakom satsningen. 1947 lämnade ledningen in en önskan om förstatligande till regeringen som inte blev tillgodosedd. Istället trycktes preferensaktier och ett tjugotal av Sveriges största företag tecknade dessa. Under femtiotalet donerades dessa till Hermods stiftelse, för att 1958 äga alla aktier och därmed var skolan helt utan vinstintresse. (Husz, 2012, s. 157) Under hela 1900-talet hade skolan också konkurrenter, exempelvis nordiska korrespondensinstitutet, men dessa kom inte i närheten av antalet anmälda elever.

Den framgångsrika och utbredda korrespondensundervisningen existerade i ett annat utbildningsystem än det vi har idag. I början av 1900-talet fick de allra flesta barn i folkskola, en föregångare till dagens grundskola. Så hade det varit sedan 1842 när den så kallade Folkskolestadgan infördes. Folkskolan var väldigt olika beroende på vilken plats i landet man befann sig – men i huvudsak var ämnen som räkning, läsning och kristendom de bärande elementen. Kyrkan på orten hade i uppgift att undervisa barnen och det var inte nödvändigtvis en lärare som gjorde detta. (Richardson, 2010, s. 30) Historien om skolan är dock historien om Sveriges utveckling som industrination – och att gå från att 55% var sysselsatta inom jordbruket till att det år 1920 var 45% satte ett annat krav på skolgången. Hermods startade som bekant en bokföringsskola och sysselsatta inom handeln var bara 10% vid skolans start 1900. Om lantbruket var något som man oftast lärde sig av sina föräldrar var industri och hantverk något man var ofta hade behov av att lära sig från någon annan. Från 1920 var denna

kategori bara 35% av befolkningen till att vid den här undersökningens slut 1960 ha stigit till närmare 50%. (Richardson, 2010, s. 31)

Samtidigt var det som vi idag skulle ha benämnt gymnasial utbildning, inte något som vem som helst kunde ta del av. Dels var den uppdelad i det som gav student- och realskoleexamina. Den kostade pengar, om man inte lyckats få ett stipendium, och ett visst mått av studieresultat för att få börjas. På 30-talet var det 10% i en årskull som påbörjade någon av dessa studieformer. Det kan jämföras med det att år 1970 började lika många i högskolan. (Richardson, 2010, s. 91) Att bara var tionde elev gick en utbildning efter grundskolan var en följd av ett agrart klassamhälle – och vi kan därför se strävan efter att utbilda sig på egen hand som en önskan om att själv få det bättre.

1.2 Hermods och den ekonomiska kunskapssynen

Tidigare forskning om Hermods av Orsi Husz handlar om hur skolan framställde sin syn på kunskap för allmänheten i form av reklamannonser i allehanda tidningar och magasin. Undersökningen handlar om den vardagliga diskursen och dess värde för individen – antingen ekonomiskt eller ideellt, eller både och (Husz, 2012, s. 148). Med ekonomiskt värde kategoriseras argument som högre lön, bättre befattning, avkastning, högre inkomster i framtiden eller möjlighet att få anställning. Med ideella värden avses bättre trivsel, känsla av frihet eller trivsel, högre nöjdhet eller kunskapsörst. (Husz, 2012, s. 152)

Undersökningen har gått igenom 128 reklamannonser från sex olika tidpunkter med 10 års mellanrum, från 1924 till 1970-talet (Husz, 2012, s. 150). I första hand har annonserna handlat om utbildning och kunskap och i andra hand om hermodskurser och distansundervisning. På detta sätt menar författaren att kunskapen *kommodifieras* - det vill säga görs till något som är köpbart på en marknad. Dessutom kan man säga att kunskap *kapitaliseras*, det vill säga görs till något som är en investering som kan förräntas. (Husz, 2012, s. 151)

Husz menar att det sker en långsam *avkapitalisering*, det vill säga en förskjutning från de ekonomiska argumenten, från 20-talet och framåt. Istället tillkom fler argument om andra värden som bättre trivsel, självkänsla, utmaningar och, men oftast i samband med ekonomiska

argument. Reklamen riktar sig alltså fortvarande mot individens egennyttan även om den inte är direkt ekonomiskt argumenterande. (Husz, 2012, s. 170)

Det här går emot den gängse bilden av att det är idag vi börjat tala om utbildning som något som behöver marknadsanpassas, eller att dagens utbildningssystem går från målet med att öka människovärdet till att öka humankapitalet (Husz, 2012, s. 171). Husz menar att det fanns en dubbeltydighet i begreppet ”värde” som användes konsekvent genom hela annonseringen, men blev tydligare närmare 60-talet jämfört med början av perioden. Skolan skapade en ”värdig” Hermodselev som både var lönsam men också ihärdig och skötsam. Frågan om vad som hände om eleven var bildad men inte utbildad, eller värdig men inte lönsam, lämnades utan svar (Husz, 2012, s. 173)

ABF:s studieledare Gunnar Hirdman framförde 1932 åsikten att: ”utbildningen är till för att ge människan färdigheter, men först bildning ger människan värdighet”. Den här konflikten mellan bildning och utbildning har behandlats både av dåtidens aktörer och nutidens forskare, och kopplats till industrialismens högre krav på utbildning och demokratins högre krav på bildning (Husz, 2012, s. 173). Man kan se detta som en tudelning i synsättet på vad man ska ha kunskapen till. Antingen till något strikt praktiskt och mätbart, exempelvis genom att den leder till en anställning. Eller så ska den införskaffas för att den på något sätt har ett egenvärde, exempelvis för att man blir en bättre medborgare eller för sin egen del kan användas för att förstå världen bättre.

Under 40-talet intensifierades tidigare uppkommen kritik mot korrespondensskolorna, framförallt från Arbetarnas bildningsförbund (ABF) som man kan säga bedrev en konkurrerande verksamhet med sina studiecirklar. Bland annat var det just marknadsföringen man vände sig emot ”Den lovar guld och gröna skogar [...] En kurs betyder ökade inkomster, befördran, tryggad framtid, uppstigning i ett högre socialt skikt. Reklamen väddar till karriärdriften.” (Husz, 2012, s. 166).

1.3 Utbildningens sociala och ekonomiska värde

Begreppet humankapital lanserades på 1960-talet och var till en början kontroversiellt. ”It is held by many to be degrading to man and morally wrong to look upon his education as a way

to creating capital”, skrev Theodore Schultz som var en av upphovsmännen till begreppet (Husz, 2012, s. 147). Ändå har utbildning beskrivits som ett sätt att förädla och förränta tidigare, bland annat som vi kunde se genom undersökning av Hermods reklamannonser. Teorin om humankapital kan sammanfattas med att olikheter i individers produktivitet förklaras med deras skiftande investeringar i humankapital. Humankapitalet består av formell utbildning eller arbetslivserfarenhet, och humankapitalet kan användas på två sätt. Antingen genom att beräkna den ekonomiska avkastningen på en utbildning, det vill säga vad en individ får ut i kronor och ören för att gå en specifik utbildning. Den kan också användas för att förklara vilka utbildningsval människor tar på ekonomiska antagande, det vill säga, vad människor väljer för utbildning baserat på vad de tror att det kommer betala tillbaka. (Melldahl, 2015, s. 25) OECD har en definition av humankapital som är väldigt allomfattande.

Humankapitalet är kapital som finns i individer, i form av deras beteende och motivation, fysiska, mentala och känslomässiga hälsa, deras förmåga att samarbeta, leda, lära sig främmande språk, deras uthållighet och envishet, förmåga att fatta etiska värde-baserade beslut, lösa problem, den tysta kunskap de äger, deras läskunnighet och it-kompetens, samt självdisciplin. (Andersson, 2009, s. 143)

En teoribildning som kan sägas motsäga teorin om humankapital är Bourdieus teorier om sociala avstånd. Enligt honom var samhället inte bara uppdelat i en horisontell axel slarvigt kallad exempelvis under-, medel- och överklass. På samma sätt som någon med mycket eller lite kapital kan känna avstånd mot varandra, kan man känna avstånd med någon som har lika mycket men av en annan sorts kapital. En lokalvårdare och en konstnär kan ha samma inkomst men den sistnämnda besitter ett *kulturellt kapital* som ger den makt och status i den kontext hen befinner sig i. (Melldahl, 2015, s. 16) Om konstnären och lokalvårdaren tjänar lika mycket har konstnären ändå mer, eftersom den också besitter ett kulturellt kapital. I länder med formella utbildningsystem kan människor med kulturellt kapital nå åtråvärda sociala positioner (Melldahl, 2015, s. 22). Vad kulturellt kapital *är* eller definieras är enligt Bourdieu något som är föränderligt från samhälle till samhälle – kulturellt kapital är något som erkänns som en legitim, ”riktig” kultur av högborna medlemmar i samhället (Melldahl, 2015, s. 23). Varför studerar då människor sådant som eventuellt inte ger någon ekonomisk avkastning? Det korta svaret är att man gör det för att få kulturellt kapital. Det längre är att en utbildnings avkastning och dess symboliska värde ofta går i diametralt olika håll, och att vissa individers

utbildningsval inte kan motiveras utifrån ett ekonomiskt perspektiv eftersom det då blir irrationellt (Melldahl, 2015, s. 26). Elever som kommer från välutbildade hem har högre sannolikhet för att de själva väljer en liknande utbildning, och lyckas. På samma sätt som att man kan komma från en familj med stort ekonomiskt kapital och ha större chans att förvalta det väl, har man ett liknande försprång i den kulturella sfären. (Melldahl, 2015, s. 27). När ett utbildningssystem förändras så att fler utbildas utan att efterfrågan på utbildade ökar i samma takt förändras prissättningen på de utbildade till det sämre. Vissa utbildningstitlar letar sig längre ner i yrkeshierarkin, samtidigt som de som tidigare gjorde ”kloka val” gör ännu större och ännu noggrannare val av utbildning (Melldahl, 2015, s. 29). Man kan säga att denna ”inflation av utbildning” pågår för både de som söker kulturellt och ekonomiskt kapital.

1.4 Folkhemmets syn på den framgångsrika individen?

Den svenska folkhemstanken är svår att sammanfatta inom ramen för ett teoriavsnitt i en b-uppsats. När det kommer till teman som individens rättigheter och skyldigheter är den dock lättare att avgränsa. Under 30-talet utformades socialpolitiken i något mån som *universell*, till skillnad från länder där den liberala traditionen varit större och mer inriktad på att hjälpa begränsade utsatte grupper. Man kan se spår av detta i det svenska begreppet *välfärd* som är mer allomfattande med innebörden av många av de tjänster vi utnyttjar i samhället, till skillnad från det engelska *welfare* som snarare för tankarna mot bidragscheckar och riktat understöd. (Andersson, 2009, s. 105). I den liberala skolan ingår bilden av ett *samhällskontrakt* med tydligt definierade skyldigheter och rättigheter av den fullvärdiga medborgaren. Den brittiska upplysningen och filosofer som John Locke och John Stuart Mill ger upphov till uppdelningen av *deserving* och *undeserving poor* (Andersson, 2009, s. 106). Per-Albins berömda folkhemstal ger dock en motsatt syn på bilden av individen. Den ska vara en *medborgare* i ett hem som tar reda på sina medlemmar och ger de rätt till arbete, delaktighet och trygghet - helt enkelt att hjälpa alla att bli en aktiv del av samhällslivet (Andersson, 2009, s. 108). Bilden av folkhemmet som pliktlöst och altruistiskt måste dock kompliceras lite. Den universella välfärdsstaten kom till för att höja arbetarens status och trygghet. Det finns en uppdelning mellan grupper innanför- och utanför, exempelvis genom skillnaderna mellan försörjningsstöd och arbetslöshetsersättning. Gunnar Myrdal sa att

socialpolitik var en produktiv investering, där målet var att en nödställd skulle få så mycket hjälp att den kunde vara produktiv. Folkhemstanken byggde på rationalitet och effektivitet, och också samhällsbelastningar skulle inkluderas i dessa ledord (Andersson, 2009, s. 115).

En filosofi som påminner om folkhemmets tanke om plikter är den så kallade *kommunitarismen*. Till höger om den kan man finna Nozicks libertära frigörelse genom marknaden, och till vänster Rawls samhällskontrakt mot icke-diskriminering mellan medborgare och stat (Andersson, 2009, s. 111). Istället har man en tanke i kommunitarismen om att varje medborgare har en plikt gentemot samhället och det allmänna bästa, och att detta samhälle inte är en hierarki eller socialt system utan snarare en organisk enhet där alla har sin givna plats. Varje samhälle måste ha en gemenskap, politisk riktning eller intresse som är förenligt med marknadseffektivitet och individuell egennytta. (Andersson, 2009, s. 112)

1.5 Syfte och frågeställning

Eftersom eleverna på Hermods i första halvan på 1900-talet vanligtvis inte hade någon särskilt bemedlad bakgrund hade de oftast ingen möjlighet att gå en längre utbildning. Därför tror jag att det låg närmare till hands att välja flera kortare utbildningar som oftast var inriktat på något praktisk användbart. Hermods historia som bokföringsskola gjorde att man kan tänka sig att man hade en instrumentell eller ekonomisk syn på utbildning och därmed framgång. Ändå tror jag inte att bara kan hitta ekonomiska argument i de ledare jag ämnar studera, på grund av redaktörernas explicita uttalanden i min förstudie om att man så ofta talade om andra värden i tidningen. Den här förstudien kommer att inleda undersökningsavsnittet under rubrik 2.2.

Husz kommer i sin artikel fram till att ekonomiska och ideella argument varvades och därmed kunde det inte särskiljas, men att de tillsammans skapade bilden av en framgångsrik individ, och det är synen på framgång jag kommer vill ta reda på i min undersökning.

Hur beskrevs en framgångsrik individ och hur förändras det över tiden 1923–1963?

Vilka värden tillskrevs framgång ur ett individuellt respektive samhälleligt perspektiv?

1.6 Metod och material

Jag tänker analysera sex ledare vardera från åren 1923, 1933, 1943, 1953 och 1963 i skoltidningen korrespondens. Jag har tagit en ledare från varannan månad med början i januari. Årtalen har jag valt eftersom Husz undersökning också tar upp åren som slutar på talet tre. Metoden är inte särskilt sofistikerad, jag läser ledarna och tar med det som jag tycker besvarar ovanstående frågeställning. En redaktör har varit författare för ledarna 1923-1953, Gustaf Carne, och det betyder att det mångt och mycket också är en undersökning av hur denne personen tänker kring framgång. Det kan såklart sägas vara ett problem eftersom det hade varit intressant att se hur också andra personer som skrev i tidningen tänkte. Det kan också vara en fördel för att man får se hur just den här personen eventuellt förändrade sin syn på framgång över tid, beroende på hur skolans plats i det svenska skolsystemet och hur övriga tankegångar i samhället förändrades.

Ledarna i tidningen riktar sig till elever som redan är inskrivna på skolan och därför behöver fås att stanna kvar till skillnad från att strömma till skolan. Ledarna är också till sin natur riktad direkt från redaktören till eleverna och till skillnad från reklamannonser innehåller de såklart mer text och resonemang som inte behöver eller kan tas upp i reklamannonserna. Under det första decenniet av 1900-talet kunde rubriker till ledarna som "Till Sveriges ungdom" användas. Under 40-talet kategoriserades dessa förstasidor som "Första sidans maning" till att under 60-talet bara vara en mindre spalt vid sidan om en annan artikel. Gemensamt för de olika decennierna är dock att texten riktas från redaktören till eleverna och sätter korrespondensundervisningen i en position där man ska motivera eller inspirera till fortsatta studier.

Avgränsningen till att endast undersöka ledarna gör att man missar andra intressanta artiklar som också handlar om framgång direkt eller indirekt. Det finns också en hel del intressanta personporträtt av personer och artiklar om utbildning som skulle kunnat användas för att besvara frågeställningen. Jag har dock valt att avgränsa mig till dessa ledare eftersom de så ofta refererar till varför man ska studera, inte en enda ledare har varit oanvändbar för detta syfte. Det verkar som att redaktörerna sett det som en viktig uppgift att motivera och uppmuntra sina elever, och därför valt att ha en återkommande spalt för detta. Man kan också

tänka sig att det var viktigt att motivera sina elever att stanna kvar för att inte tappa marknadsandelar, oavsett om man var vinstdrivande eller inte.

Innan min undersökning av det huvudsakliga källmaterialet, skoltidningen Korrespondens, har jag valt att göra en förstudie av hur redaktörerna själva såg på synen på framgång. Detta har jag gjort genom att läsa boken Hermods 1998-1973 av Gunnar Gaddén. Gaddén jobbade hela sitt yrkesverksamma liv på skolan och vill beskriva hur utvecklingen sett ut, och han skriver också om de två tidigare direktörerna som företrätt honom. Detta påverkar såklart bilden av skolan och hur han beskriver sina företrädare. Han tog direkt över efter Gustaf Carne som i sin tur arbetat länge tillsammans med grundaren Hans Hermods. Jag har dock inte funnit något annat ingångsmaterial till hur direktörerna såg på sin skolas uppgift, och citaten som återges är publicerade i tidningen Korrespondens och därmed offentliga sen innan. Efter avsnittet om redaktörerna följer huvudundersökningen, där jag själv tittat i ledare i skoltidningen Korrespondens för årtalen nämnda ovan.

2 Framgång i folkhemmet

2.1 Redaktörernas syn på den framgångsrika individen

Hur framgång skulle definieras var inte helt självklart. Istället för att man som i annonserna visade till utbildningens ekonomiska avkastning vänder man sig snarare i tidningen flera gånger emot detta sätt att tänka. Som ett ingångsmaterial till min undersökning har jag läst en bok av Gunnar Gaddén som själv var direktör på skolan från 1963, där han bland annat tar upp den kritik som faktiskt riktades mot skolans annonser under den här tiden om att reklamannonserna mest appellerade till utbildning för pengarnas skull. Man var medveten om kritiken av hur utbildningens värde framställdes.

Det ska ha förekommit ett flertal översättningar och klipp från olika tidningar på skolans kontor, som exempel tas The Note-Book vilket ska ha liknat tidningen korrespondens. Det fanns också en diger volym av självhjälpsmagasinet ”Success - A Monthly home Journal of Inspiration, Progress and Self-help.”. Här ska inspiration ha hämtats, bland annat från artiklarna som tar upp framgångsrika amerikanska miljonärer och vetenskapsmän (Gaddén, 1973, s. 65).

Han skriver i ett ljusst personporträtt om grundaren att:

Hermod var en god patriot. Han ville fostra sin läsekrets till förnuftig sparsamhet, till arbetsamhet och ansvars känsla. Han verkade för etiska principer inom affärslivet. Han var kort sagt en moralist – dock inte någon tråkig sådan. Alla som träffat Hermods har omvittnat att han var en glad och framför allt vänlig person med påtagligt intresse för sina medmänniskor (Gaddén, 1973, s. 65).

Vidare på temat patriotism och individens ansvar skriver Hermods vid nyårskrönikan 1901:

Vem kan segra av nationer – jo den där hvarje enskild är mer än någon annan nation skicklig att upptaga tävlingen. Den patriotiska handlingen att stärka nationen blir i praktiken densamma som att stärka den enskilde. (Gaddén, 1973, s. 65).

Läsaren skulle alltså inte stärka sig själv för sin egen skull utan hellre eller till minst lika del göra det för nationen. På temat att målet i livet inte är att bli rik ska ha skrivits:

Men hon bör ej offra det stora för det lilla, ej bidra till dumhetens, fåfångans och högfärdens utbredning [...] Hvad I gjort af dessa minsta, mina bröder, det hafven ock gjort mig. Att stärka den enskilde är att bidra till stärkandet av det stora hela (Gaddén, 1973, s. 66).

Vid en annan nyårsartikel 1905 skrivs att framgång baseras på tre egenskaper, nämligen sparsamhet, flit och skötsamhet. Hermods fortsätter med att:

Det är inte endast penningförvärfvets och framgångens talan, jag här vid årsskiftet för. Det är lika mycket lifslyckans. [...] Att för den, som sköter sig, är själfva njutningen mer frisk, skön mer hvit och himlen mer blå än för den, som i allt vad han gör, tänker på något annat (Gaddén, 1973, s. 66).

Det här kastar ett annat ljus över de reklamannonser man publicerar som appellerar till ekonomisk lönsamhet för studier. Som ett exempel på Hermods syn på framgång i livet skriver han år 1905:

Fel är motsatsen till framgång. Att förtjäna pengar med endast rikedom till mål är ej framgång. Den är i själva verket tämligen fattig, som endast äger rikedom. Att med inställning och makt i affärslivet kasta sig öfver andra och låta dem gå sin undergång till mötes eller att 'hjälpa' andra, men endast till sin egen fördel, blir aldrig verklig framgång. (Gaddén, 1973, s. 67)

Hans Hermod var någon som återkommande refererade till god affärsetik, och här ser vi alltså att det verkar finnas ett motsatsförhållande mellan att tjäna pengar och att hjälpa andra. I ett polemiskt inlägg i korrespondens 1927 försvarar sig efterträdaren Gustaf Carne mot kritik om att det i annonserna mest hänvisades till ekonomisk nytta av studier:

Vad nu vårt ackvisitionsarbete beträffar, vet jag mycket väl och erkänner öppet, att vi i annonser, prospekt och cirkulär och annat säga, att en människas framgång är beroende av hennes teoretiska skolning. Att detta icke blott är en reklampoäng utan även uttrycker min

personliga övertygelse, torde jag knappast behöva påpeka i dessa spalter. (Gaddén, 1973, s. 127).

Han menar också att man inte bara studerar för att få ekonomisk fördel, utan för att kunskaper ger livet mer innehåll. ”Men nu, äro vi människor en gång så funtade, att vi inte ofta utan snarare mer än sällan låta våra handlingar drivas av oegennyttan.” (Gaddén, 1973, s. 127) Därför är man tvungen att annonsera som man gör, menar han. Han understryker att man faktiskt har ekonomisk nytta av studier, men att:

...jag tillägger åter, att framgången inte ensamt är en produkt av teoretisk skolning utan även av praktisk erfarenhet och rent av personliga egenskaper. Detta, jag påpekar det ännu en gång, understryker jag kraftigt i bl.a. i varje nummer av ”Korrespondens” (Gaddén, 1973, s. 127).

Flera andra anledningar till att studera nämns här ovan: bland annat att det gagnar landet, för att man ska kunna hjälpa andra, för att det skapade en skötsam och moraliskt högtstående individ med mera. Det är intressant att man samtidigt som man säger att man inte studerar för ekonomisk vinnings skull samtidigt som man studerar för sin egennyttan. Ett bärande inslag i all argumentation är att utbildning medför framgång, men vad för slags framgång är något som inte är självklart.

2.2 1923

Januarinumrets ledare ”En tryggad framtid” inleder året med hänvisning till de bistra tiderna. Andemeningen i ledaren är att det inte går att vänta på bättre tider, utan att varje stund ska utnyttjas till fullo för att göra sig själv anställningsbar. Man kan inte bara gå och vänta på att tiderna ska bli bättre. För lågkvalificerad arbetskraft är det nästan alltid dåliga tider.

Dra inte växlar på framtiden, ty de kunna kanske aldrig inlösas. Gör det mesta och bästa möjliga av nuet, till vilket endast räknas denna stund, vi genomleva!

Framtiden är dock något ovisst, något osäkert, vilken dock kan göras mindre riskfylld, genom att vi dagligen betala en liten försäkringspremie mot de risker, som i det kommande möta oss. (Carne, 1923, s1, januari)

De ekonomiska tongångarna i texten är tydlig med ord som ”växel” och ”försäkringspremie.” Idén är att ta vara på varje stund som ges för att själv kunna lyfta sig från de ok av bristande erfarenhet som kan komma att stå i vägen för en framtida anställning.

Praktisk erfarenhet, parad med teoretisk skolning inom facket, får vi icke som en god gåva av försynen den stund vi behöver dem, utan för att i livets spel kunna ha dessa trumfkort på hand, tarvas vårt eget ingripande. Ni kanske minns något tillfället i ert förflutna, att en plats stått er till

bud, om Ni haft den eller den utbildningen. (..) Låt ej sådana ”om” fortsättningen hänga som en tyngd om er fot. Slit länken, som håller Er bunden vid denna okunnighetens tyngd”.

Man kan säga att en framgångsrik individ är någon som får anställning genom sin försyn att tillförskaffa sig nödvändiga kunskaper.

Marsnumrets ”Lita på dig själv” inleder med att konstatera att många människor längtar till en bättre ställning, men inte vet hur man ska ta sig dit. Man refererar till ”den praktiska filosofen” Marden som i sin bok ”Arbetsglädje” skriver att man måste ha tilltro till sig själv för att komma någon vart. Man ska inte överskatta sin egen förmåga eller skryta, vilket är löjligt och förnedrande för densamme, men Carne menar vidare att när han undersöker sina elevregister

...påträffa vi tusentals namn på personer, som från en mycket blygsam ställning arbetat sig fram till poster, som mångt rikemansbarn aldrig bekläda. Vad kan det ha varit, som hjälpt fram dessa fattiga ungdomar? Jo, det har varit de själva. De har förstått att tillvarataga varje tillfälle, som givits, till att utöka sina kunskaper, till att arbeta upp sin förmåga, och först och sist ha de ägt en orubblig tro på sin egen förmåga. De har aldrig varit tveksamma, utan alltid lytt den inre röst som sagt dem: du kan, om du bara själv vill. Följd deras exempel! (Carne, 1923, s1, mars)

Här ser vi att man har en positiv människosyn som menar på att varje individ har en förmåga att lyfta sin samhällsställning. Klassperspektivet är också närvarande och det verkar som att man talar om rikemansbarn som några som inte läser tidningen Korrespondens, kanske för att de förväntades läsa en (’riktig’) gymnasial utbildning. Istället är det den strävsamma Hermodseleven som har förmåga att uppnå åtråvärda poster, eftersom denne har rätt tro till sig själv. I maj skrivs en ledare som handlar om vikten av att ha ett mål här i livet.

Ett mål

Hägrar väl mer eller mindre avlägset för de flesta av oss. Vi inrikta våra strävanden på att nå detta – vanligtvis stora – mål. Många synas – mänskligt att döma – mycket väl ha kunnat nå målet, om de begagnat de resurser som de varit i besittning av. Ett förfelat liv beror i de flesta fall icke på bristande tillgångar i materiellt eller intellektuellt avseende eller av brist på gynnsamma tillfällen. (Carne, 1923, s1, maj)

Texten fortsätter med att förklara att man ofta stöter på personer som trots goda förutsättningar inte nått sina mål, och att anledningen skall vara att man inte tagit hand om de små tillfällen som getts till dom för att man känt på sig att man haft större kapacitet.

Det ena lilla tillfället efter det andra låta de gå ur sina händer i väntan på det stora, som aldrig kommer av det enkla skälet, att varje tillfälle som yppar sig, synes dem för litet för deras kapacitet.

Sedan fortsätter ett resonemang om att minuter blir till timmar som blir till dagar och så vidare. Det intressanta här tycker jag är betoningen på vad som är mänsklig kapacitet eller begåvning, vilket verkar vara något som de flesta innehar. Istället är det kraften att handla, och att ta vara på de tillfällen som ges, som ger utdelning i form av framgång. Vad målet (eller vad framgång är) framkommer inte av texten, men det är tydligt att det är den handlingskraftiga personen som är framgångsrik.

Julinumret kan beskrivas som ett nummer där ledaren till fullo refererar till ekonomisk avkastning. Den börjar med att citera från boken ”hur den praktiske mannen arbetar” där följande står att läsa:

Kunskap ger rikedom. Tjugo århundradens affärsverksamhet har bekräftat sanningen av detta gamla grekiska ordspråk. Det finns ingen sannare regel. Det vitala problemet för en företagare är inte: hur skall jag kunna försäkra mig om större förtjänster? Utan: hur skall jag komma på idéer som skapar dem? Och likadant är det i fråga om kontoristen, inte: hur skall jag bära mig åt för att bli befördrad? Utan: hur skall jag utbilda mig för att kunna fylla en viktigare plats, när jag får den?” (Carne, 1923, s1, juli)

Den viktiga skillnaden i citatet ovan är alltså att individen inte nödvändigtvis ska göra det som krävs för direkt ekonomisk avkastning, utan lika gärna göra det som kan tänkas krävas för att eventuellt få ekonomisk avkastning i framtiden. Skillnaden kan tyckas vara hårfin, men jag tycker att det finns en viktig skillnad i ett tema vi såg också vid förra ledaren. Utbildning verkar vara något som förbättrar personen och gör den ”startklar” för framtida framgångsrika åtagande. Återigen verkar det som att utbildning förkroppsligas i den framgångsrika Hermodseleven, den bygger på hans humankapital och gör honom mer värd. Av Hermods elever räknar han grupper som lantbrukare, hantverkare, lärda inom de merkantila ämnena men också lärare som utökar sina språkkunskaper. Han skriver

Varför har de sökt sig till oss? Jo först och främst, därför att de insett sanningen i det gamla ordspråket” kunskap är rikedom, och vidare därför att vårt institut alltid gjort sitt allra bästa för att på ett på varje sätt bibringa de många eleverna det eftersträvade kunskapsmålet. Tänk *i tid* på att försöka det medel som så många andra redan försökt och funnit vara ett gott medel för att nå fram till en bättre ställning. Öka edra kunskaper!

Av slutklämmen förstår vi att alla ovanstående grupper gjort sina utbildningsval på ekonomiska antaganden, för att förbättra sin ställning. Detta påminner om en förklaring till hur man skulle se på humankapitalet – att det förklarar vilka ekonomiska antaganden människor gör när de väljer utbildning (Melldahl, 2015, s. 25). Det andra intressanta är att

man refererar till tiden som något som tar slut och som måste utnyttjas innan bäst-före datumet gått ut.

Texten i september går ut på att man måste träna på sitt yrke på samma sätt som man måste träna som fotbollsspelare, som ofta tränar mycket för att bli framgångsrik i sitt fält. På samma sätt bör man träna sin hjärna skriver Carne, och har följande resonemang.

Även om man i de andliga idrotterna icke får tillfälle att allt emellanåt så där offentligt visa vad man duger till, så tror jag, att det kan finnas skäl för att offra lite tid och arbete på träning inom denna gren. En och annan kommer visserligen fram och blir känd och beundrad av den stora allmänheten, men dessa räknas mera till undantagen. (...)

Mannen och kvinnan med den otränade hjärnan placeras alltid i skymundan. För att komma fram i ljuset och ”göra sig” måste man ha träning i sitt fack (...) Ett kvistigt problem ska lösas inom den affär, där Ni är anställd. Är Ni tränad? Kan Ni vara med i tävlingen?

(...)Tid och tillfälle till träning gives alltid, om man blott vill och har det rätta intresset. (...)Ty träning för att nå en säker existens, en tryggad framtid, är väl ändå nog så viktig som träningen för att kunna försvara en viss plats i en fotbollsmatch. (Carne, 1923, s1, september)

I det första stycket kan vi läsa att det finns möjlighet att uppnå högre status genom bildning, ungefär som i den kulturella sfär Bourdieu beskriver. Att bli känd och beundrad är inte nödvändigtvis något som medför rikedom – och här kan man tänka att han refererar till status så som Bourdieu beskriver (Melldahl, 2015, s. 23. Carne tycker dock att det är ovanligt, och menar snarare att det är i *tävling med andra* på arbetsplatsen man kan visa sig duktigare än andra. Det är alltså som att man i en tävling i arbetslivet når framgång eller människovärde. Det sista stycket avslutas återigen med en hänvisning till ”en tryggad framtid” eller säker existens, och alltså är anställningsbarhet fortfarande en bärande del i varför man skall studera. Återigen är det dock motivationen, intresset och därigenom förmågan att disponera tid som avgör ens framgång.

Novembertexten ”För kunnigt folk” inleds med ett referat ifrån den ofta återkommande Henry Ford som skriver

Har du förmåga att prestera ett gott arbete, så skapa du själv din framgång. Då behöver du ej avvakta gynnsamma tillfällen eller anropa goda vänner om hjälp för att få en plats. (Carne, 1923, s1, november)

Anställningsbarhet är alltså andemeningen också för denna ledare, och Carne fortsätter med att förklara skillnaden mellan en arbetsledare och den vanliga yrkesarbetaren.

...Den ene äger och den andre saknar en stålsatt vilja och teoretisk underbyggnad. Den yrkesarbetare som skaffar sig en teoretisk utbildning samtidigt med att han arbetar i facket, gör raska framsteg. Han går ofta fortare fram än den som tager den teoretiska vägen, varmed jag menar, den som först skaffar sig teorin och sedan praktiken.

Här tolkar jag det som att en arbetsledare är en åtråvärd titel man gärna vill åt, men som inte nödvändigtvis är bättre lämpad för den som kommer till platsen direkt från studier. Som vi läste om i inledningen var det få av Hermods elever som gått en längre heltidsutbildning, vilket på denna tid kunde tolkas som en klassmarkör i sig, framförallt om man direkt kommit från en sådan till att bli arbetsledare. Texten avslutas med slutsatsen att studier och arbete leder till att man räknas till det som är rubriken för texten – kunnigt folk. Återigen är sådana mer anställningsbara än de som inte studerat korrespondensstudier.

Husz skriver i sin undersökning om 20-talet att i tider av lågkonjunktur och stora klasskillnader var det inte konstigt att man tog upp detta som ett argument. Att man tog upp klassresor och statushöjning berodde på att studier ofta var det som gjorde detta möjligt. Korrespondensstudier var ett billigt sätt och något som kunde utföras i samband med yrkesarbete. Här beskrivs utbildning som en investering med ekonomisk vinning som ger bättre inkomster. (Husz, 2012, s. 159). Jag tycker att man kan se detta i ledarna också – framförallt är det ekonomiska och individuella betoningen stark. Den framgångsrika individen är framförallt någon som lyckas i tävlingen med andra, men jag tycker att referenserna till tiden som något som tar slut, att vissa liv kan vara ”förfelade” och öppningen för att man kan få status och berömdhet öppnar lite för att det kan finnas andra meningar med studier. Man kan läsa dessa teman som önskan om en mening med livet eller självförverkligande.

2.3 1933

Författaren inleder med att skriva att ett årsskifte alltid erbjuder nya möjligheter. Carne fortsätter med att förklara att man aldrig vet vad det nya året ska bjuda på. Han fortsätter med att vissa menar sig nu vara ett år äldre och därmed har ännu mer erfarenhet, men att detta egentligen inte har någon betydelse eftersom det bara betyder att man vet ännu mer om det man borde lära sig. ”För var och en som känner på sig, att han har mycket ogjort, är väl ett nytt år en gåva, som tacksamt måste anammas” (Carne, 1933, s1, januari). Detta ställer han emot pessimisten som menar att ett nytt år bara innebär ett nytt år av elände. Vid första

anblick ser denna text inte ut att beröra ämnet framgång, men jag tycker att om man skrapar lite på ytan ser man ett återkommande tema om att inställning och motivation spelar roll.

Vi må vara glada och tacksamma för vad det gånga året givit oss av såväl gott som ont. Mig synes, att det goda varit i överkant, ty vi har ännu ej riktigt lärt oss att tacksamt och med rätt sinnelag mottaga, vad vi få, eller att inse, att vi själva har förmågan och möjlighet att på många sätt och i mångfaldiga avseenden inverka på gåvans valör.

Som så ofta delar man upp människor i de som har den rätta inställningen och de som inte har det, och uppfostrande tonen påminner om en äldre som vill lära en yngre någonting.

Inställningen till livet verkar vara något som påverkar också hur det blir.

Marsnumret handlar om att läsaren inte ska beklaga sig över den hårda tid hen må leva i. Om tiden inte ger utdelning ekonomiskt, så kan det fortfarande ge utdelning i erfarenhet och kunskaper. Eleverna, menar han, jobbar mer än målmedvetet än förr även fast de har svåra förhållanden. Fler elever fullföljer sina studier och lägger mer energi på att få de klara. Carne menar att lärarna inte har något mer sporrande än att möta energiska och intresserade elever som är inställda på sitt *mål*. Han fortsätter:

Om lönen för möda någon gång kan förefalla att låta vänta på sig, så förförtrötts ej! Tappa ej modet! Lönen kommer i en eller annan form. De här tiderna skola ej vara evinnerligen. Det är allas vår övertygelse. Arbetar och strävar Ni ärligt, så närmar Ni Er målet, och även om Ni aldrig når fram till det, så har Ni likväl funnit mycket blott genom att sträva mot det. (Carne, 1933, s1, mars)

Vi kan göra några intressanta iakttagelser i texten. För det första är det intressant att som tidigare ta upp idén mål för sina studier, även om man här utgår från att eleven har sådana och inte argumenterar för varför man ska ha sådana. För det andra att *lönen kan komma i en eller annan form*. Vilket var den andra formen än den rent ekonomiska? Vad den ekonomiska utdelningen skulle kunna vara, till exempel ett bättre betalt jobb eller kanske bara en anställning, nämns inte heller. Vad både målet och lönen kan vara lämnas alltså utan svar men man öppnar för att det finns andra mål med studierna, som man oavsett fått mycket ut av även om man skulle vara "lönlös".

Majtexten handlar om en gammal Hermodselev, en ung kvinnlig stenograf som arbetat sig till en framstående plats från sin ursprungliga position. Förutom arbetet har hon vid sidan gått kurser i bokföring, försäljning, och övat på själva stenografin, för att hon önskat uppnå

toppresultat i sitt arbete. Hon har utbildat sig efter sitt kall och Carne drar slutsatsen att man inte får stelna i sin arbetsroll och vakna upp av att man slöat till sig i sin arbetsroll.

Hennes goda arbetsprestationer sammanhånger utan tvivel med den grundliga utbildning, hon skaffat sig med noggrannhet, med vilken hon skötte och sköter såväl sin skolning för arbetet som själva förvärvsarbetet. Denna korrespondent har ej gått några genvägar, då hon utbildat sig för sitt kall. Hon har omsorgsfullt förberett sig för det. (Carne, 1933, s1, maj)

Han fortsätter med att jämföra med att det finns många stenografer som blott gått en snabbkurs och därför har bristfällig utbildning.

Ens framgång i livet sammanhänger i hög grad med förberedelser för kallet, vilket äro långt betydelsefullare än de s.k. gynnsamma tillfällena. Den som samvetsgrant rustat sig för en uppgift, stöter alltid på det som gynnsamma tillfälle, som öppnar vägen till en bra plats. Goda kunskaper ge oss nämligen mod, säkerhet och självtillit, vilka äro högt skattade egenskaper i vår tid. (...) Ni, som vill komma framåt, arbetar på sikt! Ni tänker och planerar längre än för stunden.

Förutom det intressanta att man tar upp ett klassiskt kvinnoyrke som exempel ser vi att man återigen ser utbildning som något som förkroppsligas i eleven. Förutom själva kunskaperna förbättrar extrakurser modet och självtilliten, egenskaper vilket hjälper individen på sikt. Hennes ständiga vilja till förkovring och vidareutbildning tyder på hennes motivation och intresse, och den bild av snabb avkastning man får i annonserna känns inte igen här. Istället är det den intresserade, ärlige och engagerade Hermodseleven som framträder

Julinumret presenterar en efterlängtd och intressant koppling mellan den framgångsrika individen och samhället. Det handlar om ett företag som går så dåligt och håller på att gå under, och liknelse görs med ett sjunkande skepp som får en ny kapten. ”Skutan fick ny befälhavare, den rätta mannen. (...) Sen gick företaget ständigt framåt och kan under de besvärliga år, vi nu närmast genomlevat, framvisa goda resultat.” (Carne, 1933, s1, juli) Vilka gynnades av detta?

Det betyder inte blott vinst för företagare och aktieägare. Det innebär framför allt, att den dugande företagsledare i dessa svåra tider skaffar stora människoskador arbetsförtjänst, vilket i sin tur genom sin köpkraft skaffa utkomstmöjligheter åt andra. På så sätt kunna välstånd och lycka hållas vid i hela samhället tack vare några få energiska och målmedvetet arbetande mäns insats.

Detta är en argumentation som vi känner igen från vår tid, idén om den framgångsrika entreprenören som bringar arbete och välfärd åt andra, och tolkningen är uppenbar. Texten fortsätter med ännu ett exempel där en god ”båtsman” räddar ett företag. Det intressanta är

man lägger uppenbar vikt vid personerna bakom företagen, att det var just de personerna som i båda exemplen åstadkommit förändringen. Att arbeta energiskt och målmedvetet är alltså sättet man ska bli en framgångsrik individ, vid ett senare tillfälle talar han också om de energiska och modiga. Man skriver vidare att handel och industri är långt mer komplicerat nu än förut, och det är därför man kan vara rädd för svårigheterna. Men svårigheterna ska därför inte skrämman en, eftersom den som anstränger sig kommer kunna lyckas i alla fall.

Slutklämman blir en upprepning av andemeningen i texten:

Vårt förvärvsarbete är icke en enkel födokrok – det är en stor uppgift, genom vilka vi visa, att vi rätt uppfatta och tillämpa den bärande idé, som i kärlek till nästan omfattas av de flesta av jordens folk. Vi arbeta ej för oss själva; vi sträva för att hjälpa vår nästa.

Framgång skulle i det här fallet vara i huvudsak för att hjälpa andra, och att den också hjälper en själv är snarare en bisak. Förvärvsarbetet är inte heller något man endast gör för lönens skull, den är snarare något som visar individens omsorg om andra. Framgång är alltså något som i allra högsta grad beror på individen, men som kommer alla till del, och som ska eftersträvas för andras skull.

Septemhernumret handlar om att sommarhalvåret gått mot sitt slut och att arbetsåret kan ta vid. Redaktören använder en stor del av utrymmet för att beskriva det glädjande besked där handelsbalansen nu är positiv, och att detta beror på ökande exportinkomster. Fabrikanter och industrimän ser ljusare på framtiden

Nu kunna de unga rusta sig för sitt arbete och även räkna med att snart få användning för de kunskaper och färdigheter, de skaffa sig.
Den gångna tiden har emellertid skärpt kraven på utbildning. Sådant följer med depressionstider. Men vad gör väl det, när man märker, att portarna på arbetsplatserna åter öppna sig för en. Då frågar man inte efter, om man skall göra de största ansträngningarna för att rusta sig för ett kall. Man hugger i med mod och glädje över att med tiden få stora arbetsgifter sig anförtrödda.
(Carne, 1933, s1, september)

Som vanligt ser vi ett resonemang om att kunskap ger anställningsbarhet, man ska 'hugga i' och framförallt att saker snart ska bli bättre.

Novembertexten fortsätter på temat dålig konjunktur och att personliga egenskaper kan lyfta individen ur arbetslöshet. Det inleds med en historia om en ungdom som ska ta studenten "När det bar sig" (Carne, 1933, s1, november). Detta håller såklart inte enligt Carne. Istället ska man, som vi känner igen sen innan, arbeta målmedvetet och aktivt för att uppnå sina mål.

Grunden till att personen handlat i den här situationen förklarar Carne föräldrar ständigt tjarar om de dåliga tiderna.

Orsaken till att en del ungdom är så där passiv och planlös ligger emellertid ej uteslutande hos ungdomen själv. Nej, en god del av ansvaret för denna påtalade likgiltighet ligger hos dem, som f.n. representera föräldrar, målsmän och lärare, vilka ofta äro ohjälpliga pessimister. De ha, förklara de i tid och otid, stor ”erfarenhet” av hur trångt och besvärligt det är överallt. De skära ned kamplusten och framåtandandan hos de unga genom sin på ”sakkunskap” grundade negativa inställning. (...) Det viktigaste i all fostran är enligt min mening att man så fort som möjligt sätter de unga i full verksamhet. De flesta vilja nämligen göra något, tro sig kunna bli något och bli också duktiga människor.

Genom att placera skulden för inaktivitet, pessimism och självmedömkan på andra understryks ju faktiskt bilden av den unga, energiska och självtillitsfulla Hermodseleven som då alltså är motsatsen. Återigen är den som är framgångsrik någon som stakar sin egen väg och tror på sig själv, och då kommer också framgången.

De återkommande förmaningarna om att det snart kommer bättre tider verkar paradoxala med att för kunnigt folk finns det alltid jobb. Läsaren måste ha dragit slutsatsen att den antingen skulle få jobb i bättre tider eller få jobb när den lärt sig tillräckligt. Tillsammans blir svaret ”sen” på när anställningsbarheten inträder. Det verkar som att man vill giva förtröstan åt en ungdom som håller på att förlora hoppet, samtidigt som man har temat att man bara lever en gång och att livet skall levas till fullo. Återigen refereras det till tid som något som tar slut, och att fel inställning kan leda till ”misslyckande” i livet. Vi vet inte vad detta misslyckande bestod i, var det exempelvis att man var arbetslös, alkoholiserad, utan familj, eller att man helt enkelt inte levde upp till sina fulla förmågor?

Vi ser en öppning till att framgång inte bara är något som gynnar individen. Resonemanget om att hela samhället gynnas av en framgångsrik individ sker dock främst fortfarande i ekonomiska termer. Husz menar att ett återkommande tema för annonserna under 30-talet är att man inte i första hand talar om kunskap, utan om den värdiga människan. En person som visar framåtanda, energi och tro på sig själv (Husz, 2012, s. 162). Vi kan se exempel av detta också i texterna här ovan: det gäller att gripa tag om chanser när man får dom, skilja sig ur mängden och med utbildning som grund förbättra sitt värde, men också att inte vara ”misslyckad”, även om vi inte vet vad det betyder.

2.4 1943

I Nyårskrönikan 1943 berättar Carne om en student som vill ha examen till minsta möjliga ansträngning. Det är dåligt enligt författaren, som istället återigen ser att de som tydligt har ett klart mål kring vad de vill göra är de som kommer att lyckas. Man skall följa sitt intresse och ”kallet” som är en mäktig kraftkälla.

Bland de tiotusentals Hermodselever jag under årens lopp blivit bekant med, minns jag bäst dem som redan vid första kontakten med Hermods hade klart för sig, vad de ville och skulle bli, de som på rakt på sak skrevo något i den här stilen: Jag ska bli det eller det; låt mig få den kurs som med hänsyn härtill passar mig bäst. (...) En och annan kanske icke blev, vad han föresatt sig, men framåt gick det och någont blev det av honom, bara därför att han visste vad han ville och vad han skulle sträva mot. (Carne, 1943, s1, januari)

Att bli ”något” förklaras inte vidare av Carne. Betyder det att han fick en anställning, ett hyggligt liv, en stor familj eller något annat? Texten handlar i mångt och mycket om mål för sina studier, och därför kan vi anta att det var just yrkesmässigt den här personen blivit något. Uttrycket är ändå intressant eftersom motsatsen – att inte vara någon – är svårt att greppa. Är man någon om man är arbetare på en fabrik? Vi ska senare under det här året få se ett exempel på hur viktig denna person var för Carne. Att vara framgångsrik i det fallet var helt enkelt att passa in i samhället och tillföra det något.

I Mars-numret ser vi att det är en sak att lyckas ekonomisk (bli stormrik) och en annan att ha arbetat fram ett samhällsnyttigt företag. Carne har konsulterat den här framgångsrika personen för att höra vilka tips han kan ge till ungdomen.

En duktig karl, som gjort en verklig insats i livet – det betyder inte, att han på kort tid blivit stormrik utan att han arbetat fram ett samhällsnyttigt företag – sade mig, att vi måste lära ungdomen att växa med uppgiften. (Carne, 1943, s1, mars)

Det är egentligen två tips som ryms i att ”växa med uppgiften”: Det ena är att vara kritisk mot sig själv, och den andra är att ta vara på tiden. Här ser vi att framgången beror på förmågan att disponera sin tid återigen är viktigt för en framgångsrik individ.

Barn får lära sig allt möjligt i skolan, sade min nyförvärvade vän och tillade: Ämnen av vitt skilda och ofta högst kuriösa slag trängs på skolschemat, men inte tycks barnen få veta något om hur man skall hushållspara med tiden. Är det inte rent av viktigare att lära dem spara på tiden än pengarna? Ett förlorat kapital kan man möjligen tjäna igen, om man lägger manken till, men försök att få tillbaka en enda dag, en timme av ert liv- på den uppgiften går ni bet.

För det första har vi sett att vara framgångsrik inte är detsamma som att bli rik – det är att ha arbetat fram ett samhällsnyttigt företag. Att vara framgångsrik, kan man beskriva det som, är

att göra (positiv) skillnad för samhället. Det andra är att detta kombineras med förmågan att inte slösa på sin tid. Se på citatet från senare i texten:

Jag vill bara, att man inte skall låta hela dygnet gå enbart till förvärvsarbete, ätande, sömn och slöande. Tänker man över saken närmare, skall man finna, att flertalet av oss människor mycket väl kan få en eller ett par, mången tre eller fyra timmar om dygnet över till egen förkovran.

Detta, som Gaddén skrev som att man "lika gärna talade om personliga egenskaper" när det kom synen på framgång i Korrespondens, anser jag är särskilt tydligt i denna text. Författaren vill helt enkelt inte bara att eleverna bara ska sova äta jobba dö, men säger egentligen inte varför det skulle vara så farligt att ha en sådan inställning till livet. I de två förra årgångarna vi undersökte refererade man hela tiden till att eleverna snart skulle få möjlighet att arbeta. I det här verkar man ta för givet att det finns jobb, men man är fortfarande ute efter något *mer*. Jag tycker man ser tydligt att man är ute efter mening. Kombinerat med resonemangen om att tid inte finns oändligt, finns det spår av självförverkligande i den här texten. Slutklämnen förklarar också avsikten med denna text är att föra in eleven på rätt spår med den här (självförverkligande) synen på studier:

Som vanligt är temat arbete, ett energirikt ihärdigt arbete men därför inget släp göra – ett friskt och härligt arbete som skänker Er, därom är jag förvissad, enbart tillfredsställelse och lycka.

Majnumrets ledare tar upp en jämförelse mellan två tänkta persontyper: den som ser sin egen möjlighet till förändring och den som inte gör det.

Den ena arbetar och gnor i ett, gnäller aldrig, är ständigt glad och belåten. Hon arbetar och ligger i såväl sommar som vinter. Alltid passar det, alltid går det lika bra. Utan till synes den minsta ansträngning förstår hon att ta vara på sina många gånger få fristunder för studier. Hon lyckas att av tidens små växelmynt plocka ihop ett stort kapital, som en gång tar sig uttryck i vad man kallar hennes framgång i livet. (Carne, 1943, s1, maj)

I motsats till detta finns han som menar att den föregående bara har tur, och att dennes egen förträfflighet ständigt missbedöms av omvärlden.

Om den typen av människor, säger en annan, att den bara har en hiskelig tur. Den som säger så, anser sig för egen del aldrig ha något tillfälle till studier och annat för egen förkovran. Det är han, som ej sällan låter undslippa sig <<<Om jag bara hade de eller de möjligheterna...>>>eller <<<När jag bara får tillfälle...>>>. Han är oftast den renodlade kverulanten. På arbetsplatsen är han odräglig, och i sitt privatliv är han minst lika besvärlig. För alla andra finns det tusen möjligheter. Det är bara för honom själv det inte finns en enda.

Texten avslutas med att det går precis lika bra att studera under denna tid på året som alla andra, och att det finns gott om tid för både friluftsliv och studier. Återigen kan vi se att

personliga egenskaper är det som avgör huruvida en person blir framgångsrik eller inte. Vad framgång skulle vara förklaras inte i texten, men också i slutet i texten beskrivs Hermodsstudier som en ”nyttig fritidssysselsättning” som tillsammans med andra utövas av dem som har rätt inställning till sin möjlighet till förändring. Slutsatsen blir ett cirkelresonemang där den som är framgångsrik har rätt inställning och den som har rätt inställning blir framgångsrik, utan att vi riktigt vet vad det är.

Författaren har i juli-numret träffat en företagsledare som i sin egen fabrik satt upp en vidareutbildning för de anställda. För första gången i det utvalda materialet syns spår av världskriget som pågår

(...)Vi stanna här och var och beundrar resultaten av en högt uppdriven yrkesskicklighet hos den svenska arbetaren(...) Tanken är: rätt man på rätt plats, men också, framhålla det med skärpa, den, att varje verkstadsarbetare skall ha en allsidig, grundläggande utbildning inom verktygsarbetet, för att han så snabbt som möjligt skall kunna sättas på nya uppgifter, när omläggning av produktionen måste ske. Här får vårt folk riktigt grundligt lära sig hur filning, sågning, borring etc. skall utföras rätt och mest effektivt. (Carne, 1943, s1, juli)

Formuleringen ”vårt folk” vittnar om en syn på samhörighet som inte lika tydligt tidigare har uppkommit i materialet. Oftast innan refereras det till ”ungdomen”, ”studenter”, ”stenografer i vårt land” eller liknande, men jag har inte hittat någon referens till att just arbetare skulle vara ”våra”. På andra ställen under denna årgång, exempelvis februarinumret, är rubriken ”Sverige väntar på er insats!”. På så sätt märker man av kriget som förs ute i världen och den nationalism som präglade också redaktörerna i Korrespondens. Anledningen till att vidareutbildning är så viktigt är för den eventuellt stundande ”fredskrisen”:

Det gånga åren har lärt oss, fortsätter min sagesman, att det för företaget som såväl som för den enskilde arbetaren är högst fatalt om arbetarna saknar en allsidig elementär utbildning. Kriget har tvungit oss i nya produktionsgrenar, och freden, när den kommer, ger oss säkerligen nya problem av liknande slag. Det håller även för oss, om vi skall undgå förlustbringande längre avbrott i driften och därmed längre perioder av arbetslöshet för de anställda, att snabbt kunna sadla om och ta fatt på en kanske helt ny produktion. För den skull måste den enskilde arbetaren kunna utföra något annat än det tempo-rutinarbete han hittills under kanske relativt lång tid varit sysselsatt med.

Slutsatsen blir att ”Blicken ska vara riktad framåt. Ständig nyskolning krävs för att vi ska kunna ta hand om nya uppgifter. (...). Med vidgade kunskaper följer säkerhet och självtillit.” Slutsatsen i denna text blir alltså att framgången kommer av personliga egenskaper som

säkerhet och självtillit och den som gynnas av framgången är dels den svenska arbetaren och Sverige som nation.

I septemberledarens text utses vinnaren av en bildtävling där sloganen ” Hermods – Skolan för energiskt folk” skulle bildsättas. Av 300 bidrag har man valt en kompassnål och orden ”Rätt kurs”, med motiveringen att Hermodseleven måste sätta upp ett mål och hålla rätt kurs. Vi känner igen argumentationen om vikten av att ha ett mål och ett kall. Det dyker dock upp några nya ord som läses i följande citat:

Svensk ungdom av i dag är inte rädd för att arbeta och arbeta hårt, då så krävs. (...) Den är redo att skaffa sig en grundlig utbildning för sitt kall, att bygga på sina resurser, att offra sig för uppgiften. Den har framåtanda och ansvarskänsla. Den är initiativrik och handlingskraftig – den har sannerligen modet att gå sin egen väg, ledd av kompassen, som visar, att den rätta kursen verkligen hålles. (Carne, 1943, s1, september)

Att ”offra sig för uppgiften” hör ihop med ”ansvarskänsla”, och är till skillnad från orden initiativrik och handlingskraft något som kan höra ihop med att arbeta för någon annan. Det var alltså inte bara individen själv som tjänade på att denne studera korrespondensundervisning, åtminstone inte om vi läser slutet på texten:

Just denna ungdom behövs i vårt land. Nu om någonsin gäller det för oss alla att hålla vår kurs. Detta gäller landet i dess helhet – och därför gäller det också den enskilde individen. Den ungdom som söker sig till oss, är redbar och ärlig. Den söker ej hjälpen utifrån. Den vänder sig inte till vänner och bekanta för att få en chans. Den arbetar sig målmedvetet själv fram steg för steg, väl medveten om att framgång inte vinnes enbart genom ökade kunskaper utan också det ärligt uppsåt och en stark känsla av ansvar inför de uppgifter som blir en anförtrödda.

Hermodseleven är både målmedveten, ärlig, skötsam, målfokuserad och ansvarsfull – till gagn inte bara för sig själv, utan också för landet. Temat att den framgångsrika individen inte bara finns till för sig själv fortsättes alltså här.

Novemhernumret har för den här uppsatsens syfte ett intressant ämne och rubrik, ”Framgång”. Författaren har talat med en vän som vänder sig emot att framgång porträtteras som när man tjänar så mycket pengar som möjligt på kortast tid. Författaren Carne menar dock att då har man misstagit honom grovt om man tror att det är detta han menar med framgång.

Det finns tusentals människor, som haft en strålande framgång men som dött utfattiga. Historien kan ge exempel på författare, målare, läkare, vetenskapsmän på skilda områden, teknici och många andra, som eftervärlden ser upp till som de verkliga framgångens män men som dragit

sig fram genom livet under stora umbäranden och lämnat detta jordiska utan något som helst hopsparat kapital.

(...) Framgång har den, som lyckas förverkliga sina ideal. Varje sund människa strävar efter ett mål. Det kan vara av olika slag. Målsättning sker med hänsyn till den enskildes individens läggning och förutsättningar. En ung människa känner i regel inom sig en kraft som pockar på att bli utnyttjad. (Carne, 1943, s1, november)

Det första ovannämnda stycket förklarar explicit hur framstående människor inte nödvändigtvis ser sig förmögna vid livets slut. Det andra stycket handlar intressant nog om att en människa ska förverkliga sina ideal. Vilka ideal detta är, får vi inte reda på än, men det är tydligt nog inte bara det om att bli rik:

Ska vi nå framgång – en verklig framgång- får det inte ligga enbart själviska syften bakom som drivkraft. Då godtages inte >> framgången << som framgång. Den verkligt allmängiltiga framgången har något osjälviskt, något av det äkta tjänandet i syftet. För att nå en sådan framgång finns det ingen ansträngning stor nog. Med en hänförelse och entusiasm, som saknar gränser, arbetar man bara vidare.

Det finns alltså en tydlig uppdelning mellan den framgång som gagnar individen och den som gagnar andra. Vi har tidigare sett hur ”landet” kunde vara en av de som gagnas, men kommer här få se en ny version:

Den strävsamme, trogne arbetaren, som dag ut och dag in avtvingar sin maskin den görligaste mån bästa och största arbetsprodukten, för att han skall få råd att ge barnen en så god fostran och skolning som möjligt, utför en respektabel gärning. Han når på sitt sätt framgång. Så gör också vetenskapsmannen, när han osjälviskt siktar mot att det finns ett nytt botemedel mot en sjukdom, som hittills varit omöjlig att bekämpa. Båda dessa män blir framgångsrika, därför att de inte sviker sina ideal. (...) En framgångens man känner vi igen på hans sätt att arbeta, på hela hans livsföring. För honom är blott en faktor av vikt: att vara sina ideal och sitt mål trogen. Det intensiva arbetet, den sega uthålligheten, den strikta rätlinjigheten, som aldrig tillåter några kompromisser, skapar en framgång, som till sist blir känd och erkänd. Den godtager vi, och beundrar, likgiltigt inom vilket område den tappra arbetaren än är verksam.

Den som gagnas av den framgångsrika individen är dess familj, vilket vi inte sett tidigare i den här undersökningen. Man kan ställa sig kritisk till denna distinktion av författaren: var går egentligen skillnaden mellan att jobba för sig själv och att jobba för att sin familj ska ha det bra, mer än sinnelagsetisk? Samtidigt tycker jag att man kan se tydliga spår av det vi kallar för kommunitarismen i teoriavsnittet. Carne jämför arbetaren och vetenskapsmännen som båda två framgångsrika, oavsett vilket område de verkar i. Det intressanta är att för arbetaren består det framgångsrika i att ge sina barn en bra uppfostran och en möjlighet till god utbildning. För vetenskapsmannen handlar det om att bota sjukdomar till gagn för hela mänskligheten. Båda

har sin organiska plats i ett samhälle som inte kännetecknas av hierarki, utan en plats med olika uppgifter som är lika viktiga.

Detta påminner om det vi sa i inledningsavsnittet, där varje medborgare har en plikt gentemot samhället och det allmänna bästa, och att detta samhälle inte är en hierarki eller socialt system utan snarare en organisk enhet där alla har sin givna plats. (Andersson, 2009, s. 112)

Det intressanta är också att framgången här inte nödvändigtvis handlar om att ”ta sig någonstans”. Det viktiga, som vi såg i det andra stycket, är att förverkliga sina ideal, och ett ideal kan vara att vara en god familjefar. Det kan vara framgångsrikt att vara en skötsam arbetare utan att företa sig en klassresa.

2.5 1953

Carne skriver om ett nytt år föranleder ett bokslut över det föregångna året, där vi sammanfattar det om varit.

Vi kan peka på än det ena, än det andra, och där vi kommer på oss med att visst inte förvaltat vårt pund som vi borde. När jag här talar om bokslut, så tänker jag inte bara på den ekonomiska sidan av saken utan kanske i än högre grad på andra värden, vi människor fått oss anförtrödda att förvalta. (Carne, 1953, s1, januari)

Trots det ekonomiska språket så menar man alltså att det inte är i ekonomisk mening man göra ett bokslut. Det är andra, ej namngivna, värden man ska förvalta. Han förklarar att Sverige är ett lyckligt land som haft fred i över 100 år och refererar till det elände som fortgår ute i Europa, och att också Sverige som liten nation har möjlighet att påverka detta.

Hur skall jag kunna medverka till detta? Så obetydliga människor som både Du och jag kan dock göra en hel del, är min bestämda mening. De människor som gjort världen de största tjänsterna, de vilkas namn eftervärlden lyst som klara stjärnor över alla andra, har inte sällan en gång i början av sin gärning och för övrigt ganska länge kämpat ensamma för sin sak.

Carne talar vidare om de egenskaper som skall eftersträvas:

Ärlighet, sund hederlighet, ekonomiskt tänkande, som gör Dig fri från det grupptänkande vår tids högt uppdrivna propaganda slösar på oss alla, och Din helhjärtade arbetsinsats betyder mer än Du tror. Vad Du tänker, vad Du säger, vad Du gör, sträcker verkning långt utanför Ditt hem, Din arbetsplats, Ditt land. Det är med den saken som med stenen, som kastas i vattnet – ringarna går i allt vidare cirklar ut över havet.

En individ ska alltså förutom ärlighet, sund hederlighet och ekonomiskt tänkande ställa sig utanför grupptänkandet som Carne menar präglar samtiden. Vad grupptänkandet går ut på

skrivs inte ut, men i andra delar av texten refererar han till det kalla krig som blossat upp och som han önskas förbytas till ”fredligt arbete och förtroliga samverkan nationer emellan”. Läser man denna text noggrant skriver han aldrig ut vad framgång är - men passagen med individerna som gjort världen de största tjänsterna kan ändå beskrivas som framgångsrika individer, framförallt eftersom texten i sin helhet handlar om att vi människor har andra värden än de ekonomiska att förvalta. Det är också intressant hur individen tänkas göra sin största insats för omvärlden genom sin individualitet.

Marsledaren börjar med något som Churchill ska ha sagt, ”Tillfället att göra mitt land den största tjänsten ligger alltjämt framför mig” (Carne, 1953, s1, mars). Författaren är imponerad över uttalandet och menar att alla ska ha inställningen att det bästa fortfarande är ogjort. Hur man ska gå tillväga beskrivs som vanligt med ett målmedvetet arbete, men att alla stöter på sitt Dunkerque. Dessa motgångar ska man möta med besinning och ta lärdom av.

Det är de hårda tagen, det strävsamma, ihärdiga arbetet, som leder till resultat. Låt tanken, att din nästa insats skall vara din bästa, vara en sporre. Då går du framåt, då utvecklas du, då släpper du inte taget. Låna Churchills ord: <<Tillfället att göra mitt land den största tjänsten ligger alltjämt framför mig>> och gör dem till ditt valspråk

Även om texten kan sägas minst sagt ha patriotiska anslag, är det främst ur ett individuellt perspektiv de är skriva. Man ska inte låta motgångar låta en besegra en, man ska hålla fast kurs och med ögonen på målet, eller ”resultatet” som man visar till. Man kan säga retoriken handlar om att göra sitt bästa för sitt land, men andemeningen verkar snarare vara att arbeta hårt och inte ge upp. Oavsett kan man säga att de skapar en bild av en individ som gör sitt bästa för både sig själv och nationen, lite som kommunitarismen beskriver när den säger att varje samhälle måste ha en gemenskap som är förenligt med marknadseffektivitet och individuell egennytta. (Andersson, 2009, s. 112)

Temat för majtexten är eld på grund av den förekomna valborgsmässoaftonen. En liknelse görs mellan att eld kan både vara livsnödvändig och livsfarlig.

Vi ska hålla lågan inom oss brinnande, men den måste vårdas och hållas inom vissa gränser. Den får inte matas med sådant bränsle som självförhävelse, högmod och maktbegär. Elden inom oss skola rena och helga vårt sinne. Den skall sporra oss till krafttag för något som bygger upp, något som ger äring, något som fördriver de onda, de nedbrytande makterna ur vår själ. (Carne, 1953, s1, maj)

Än så länge görs kopplingar till individen själv, och att elden inte får ta över eller slockna helt. Man fortsätter dock med att skriva att alla har behov av självförtroende, entusiasm och framåtanda, och vidare att

Alltför många går modlösa, tveksamma genom livet och underskattar sitt eget värde, sin egen betydelse. Även så enkla och obetydliga människor som du och jag kan, om vi blott bjuder till, göra en insats. (...) Vi behöver värmas vid valborgsmässobålet och lyssna till talaren, som hälsar våren, hälsar ungdomen, den sunda, friska och oförskräckta ungdom, som är redo att göra sitt för att bygga upp något nytt, något bättre, där vådaelden dragit fram över världen och endast lämna sig ett svedjeland. Där elden gått fram, kan med tiden växa upp en härlig skog. Där finns en stor och värdig uppgift för unga odlare.

Svedjelandet som vådadelden lämnat efter sig tolkar jag som det efterkrigens Europa man talar om i nyårsledaren, även om det inte skrivs ut i den här texten. Att ungdomen ska få möjlighet att få bygga upp det igen är den naturliga tolkningen och överlag är det en intressant koppling mellan individ och den samtid hen befinner sig i. Att också till synes obetydliga människor kan göra en insats (för det samhälle de lever i) hör ihop med dess förmåga att lyfta sig själv. Man ska alltså själv bli bättre för att göra omvärlden bättre. Samtidigt ska man inte göra det på bekostnad av andra med högmod, självförhävelse eller maktbegär.

I Juliledaren har författaren kommit i kontakt med många olika sorters människor det finns skäl att beundra, och kommit att fundera på dessa när han fått frågan om vad som är viktigast i en ung människas uppfostran. För att besvara frågan resonerar han i texten om vad som kännetecknar en framgångsrik person:

Den vanligaste synpunkten jag fått höra är, att människor som vill komma någon väg – och det hoppas jag att alla vill – skall arbeta och åter arbeta och samtidigt tycka det är roligt att arbeta. Det viktigaste av allt, säger någon, är att man inte låter sig bromsas upp av svårigheter och motgångar – således ger aldrig tappt. Man skall vara en god förlorare, lära av misstagen och låta misslyckanden bli en sporre till nya krafttag. I storm slår eken rötter, brukar man säga. (Carne, 1953, s1, juli)

Vidare fortsätter ett resonemang att det alltid är nyttigt att veta pengars värde genom att någon gång ha varit obemedlad, och att begåvningen oftast räcker till de flesta uppgifter. Någon som varit medioker i skolan kan fortfarande lyckas, anser Carne. Återigen tar man upp farligheten med högmod och att bara arbeta för pengarnas skull. Istället skriver han:

Detta sammanhänger väl i någon mån med vad jag ovan sagt: nämligen att man arbetar för arbetets skull, därför att man tycker det skänker tillfredsställelse att göra någonting för andra. (...)En människa ska ha mod att börja, kraft att fortsätta, förmåga att ta motgångar utan att

nedslås och ha framgång utan att förledas till högmod. Hon må vara nöjd och glad över att *kunna* arbeta, över att ha möjlighet att göra en hel och full insats.

Slutsatsen att man ”ska göra någonting för andra” verkar gå ihop med glädjen över att kunna arbeta. Det är som att arbete har ett egenvärde, att det gör att individen ”gör en insats” även om det inte verkar vara för en själv. Vem man gör insats för skrivs inte ut som i de andra texterna, men det är i alla fall inte så att man bara gör det för sig själv.

I septembernumret har Carne talat med en man i 50-årsåldern som är ledare för ett stort industriföretag. Han vill berätta om vad denne personen har att säga om vad ”en ung människa ska börja, gå vidare och hålla ut ”in the struggle for life” (Carne, 1953, s1, September). Den framgångsrike företagsledaren hade börjat som en enkel medarbetare hos den patriarkala företagsledaren som då ledde företaget. Han hade fått vetskapen om att betalningen inte skulle vara stor men att han själv en gång kunde leda företaget. Sensmoralen blir att den som sköter sig och jobbar hårt kommer det att gå bra för. För att ytterligare understryka poängen plockar Carne fram ett citat som går ”om Ni vill göra arbetet till vad det skall vara, så sök att förvärva Er nyttiga kunskaper”.

Jag tror och hoppas, att Ni som läser detta, vill göra Ert arbete till vad det skall vara. Jag vågar säga, att jag vet, att Ni med nöje gör en allvarlig ansträngning för att den citerade satsen ska bli mer än en tom fras. I de tider vi går till mötes, blir det för övrigt nödvändigt, att vi alla gör klart för oss, att arbetet är något väsentligt här i livet, det enda som leder till verklig lycka och tillfredsställelse, inte bara för den enskilde, strävsamme individen utan även för hans familj och för det företag, där han arbetar. Ja, hela landet blir delaktigt av hans helhjärtade insats.

Med ”dessa tider” menar författaren starten på läsåret som börjar under höstterminen, och som synes vill han att man ska göra en allvarlig ansträngning för att göra det gott. De följande raderna handlar om som vi ser återigen hur viktigt arbetet är för lycka och tillfredsställelse och hur den framgångsrike individen är någon som gagnar mer än han själv.

I novembernumret har Carne med en gammal elev som är rik, har en god hustru och välartade barn, åtminstone enligt han själv. De kommer in på ämnet ”nuet” som ett problem där man antingen kan oroa sig för framtiden eller göra upp planer för framtiden man aldrig tar tag. Det är såklart inget hållbart sätt att agera för någon som läser tidningen Korrespondens utan Carne ger istället följande råd:

Den som använder sin dag till att övervinna de svårigheter som för ögonblicket finnas, han tränar sin viljekraft, så att han inte ryggar tillbaka inför kommande svårigheter. Han är beredd på

att även i framtiden stå inför besvärliga uppgifter, men inte handfallen och slapp utan full av energi och framåtanda, rustad att bryta ned hindren, som reser sig i hans väg. (Carne, 1953, s1, november)

Här ser vi hur den framgångsrika individen ska vara, dvs full av energi och framåtanda. Vi känner igen dessa tips från den strävsamma och flitige Hermodseleven. Men hur motiverar man att man ska bete sig på detta sätt?

Någon gör måhända invändningen, att dagarna är så korta, nuet så flyktigt. Man hinner så litet av allt man vill uträtta. Den invändningen är sann och riktig, den understryker blott, vad jag vill här ha sagt: det gäller för oss att ta väl vara på nuet, att göra det mesta möjliga av det. Den som vid varje tillfälle gör sitt mesta och bästa, får en riklig belöning blanda annat därigenom, att han inte hinner oroa sig över sådant, som troligen aldrig kommer hända. (...) Förstår man nuets värde och väl tager vara på tiden, håller man sig själsligt spänstig. Arbetet blir en lek och livet en solig arbetsdag.

Denna något förnumstiga slutsats är intressant eftersom den fokuserar på det individuella egenvärde arbetet har. Livet blir en solig arbetsdag, vilket jag tycker är talande för uttrycket. Många skulle argumentera för att den soliga dagen hade blivit bättre utan prefixet arbets-. Slutligen ser vi återigen hänvisning till tid som något som tar slut, och som ska utnyttjas innan dess för att ge livet mening.

2.6 1963

Gustaf Carne är inte längre redaktör och direktör för Hermods – istället har Gunnar Gaddén tagit över sen 1956. Den fysiska utformningen av ledarna är förändrad, de har nu utformats till en liten spalt bredvid den inledande artikeln, vilket gör att undersökningen av dessa texter också blir kortare. Januariumret tar upp att samhällets investeringar i utbildning aldrig har varit större – men att många fortfarande måste bedriva studier på eget bevåg. Också heltidsstudenter måste bedriva egenstudier på fritiden, men framförallt yngre och äldre som redan är ute i förvärvsarbetet – ”för att hålla takten med ungdomen” (Gaddén, 1963, s2, januari).

Den som bedriver självstudier upptäcker nya värden i livet och får bruk för sina medfödda gåvor. Den psykologiska forskningen lär oss, att det aldrig är för sent att börja och att många människor rår med mer än de anar. Bättre utbildning betyder arbetsglädje, stigande inkomster, och en tryggad framtid.

Vi ser inte samma snirkliga och underbyggda resonemang om varför man ska studera (eller vem som är framgångsrik). I det här numret nöjer man sig med att nämna arbetsglädje, stigande inkomster och en tryggad framtid.

Marsnumret handlar om behovet av språk i arbetslivet. Trots öppna dörrar för andra beskrivs värdet av detta på andra sätt än det ekonomiska (exempelvis förmåga att kunna läsa en bok på ett annat språk, resa mm.) fokuserar texten helt och hållet på det ekonomiska värdet.

Många företag betalar i dag väldiga summor för anställda som får bosätta sig ett halvår eller ibland ett helt år i utlandet för att enbart ägna sig åt språkstudier. Den kostnaden vill man gärna slippa. Därför har den språkkunnige ett stort försteg i konkurrensen (Gaddén, 1963, s2, mars).

Slutsatsen blir att språkstudier ger jobb, på ett ämne som lätt kunnat beskriva ha andra värden.

Majnumret tar upp värdet av en bred kunskapsbas för att klara av ett föränderligt arbetsliv.

En bred bas av kunskaper är nödvändig för varje människa, ung som gammal, som vill vara en självständigt tänkande varelse. Endast då blir det möjligt att omforma sig och vidareutbilda sig efter förändrade förhållanden. I en starkt föränderlig värld kan man inte leva på en gång förvärvade kunskaper. En ständig utveckling är nödvändig

Att en anställd alltid ska utvecklas är ett tema som vi känner igen, men tidigare har den handlat om att det är då man är framgångsrik. Nu verkar det snarare vara ett krav för någon som vill stanna kvar i arbetslivet. Författaren kopplar dock ihop detta med att kunskap skulle ha ett egenvärde:

För att man skall kunna leva ett fullvärdigt liv krävs en allmänbildning, som ger förmågan till orientering på områden vid sidan om arbetet för brödfödan. En sak är säker: maskiner kommer aldrig ersätta människohjärnan. Utan människor med energi, fantasi och uthållighet kan världen aldrig utvecklas. (Gaddén, 1963, s2, maj)

Här ser vi det första exemplet i min undersökning på att kunskap kan vara bra för att förstå världen, för att känna sig hemma i den och att få den att utvecklas.

Julinumret tar upp ämnen som skoltrötthet och att många nu under sommarkurserna kan känna att det nästintill är omöjligt att få något gjort. Tipset blir att tvinga sig själv några dagar, för att komma över den värsta puckeln, och därefter ska det gå lättare. Vidare påminner man om varför man studerar:

Var du än hamnar i livet, fordrar man av dig metodiskt, ordentligt arbete, som inte får ta för lång tid men ändå bli korrekt utfört. Självständiga studier tränar upp din förmåga att arbete effektivt. (Gaddén, 1963, s2, maj)

Studierna kommer alltså att ge utdelning, även om de känns poänglösa nu. Denna nästan tröstande ton känns inte igen från föregående decennier.

Den nya terminen i september föranleder ett resonemang om varför man studerar. Författaren tar upp ett resonemang han hört om att någon sagt att denne ”offrar sin fritid för studier” (Gaddén, 1963, s2, juni). Det är dock inget offer, menar Gaddén, om man annars under denna tid legat i soffan och tittat i taket.

Man bestämmer själv vad man får – eller krasst uttryckt ->>köper<< för sin fritid. Det är bara att avgöra vad man själv vill ha. Vill man ha utbildning, examen och ökade chanser till ett bra framtidsjobb, då måste man själv bestämma hur mycket man vill betala. Men något *offer* är det inte om man betänker vad man får igen för tiden man satsar.

Utbildningens, eller framgångens, ekonomiska betydelse för den enskilda individen är som synes det som tas upp i denna text. Novembertexten handlar om hur halva terminen har gått och hur man inte ska tänka att man tar igen det man missat på slutet av terminen. Istället vill Gaddén att läsaren ska veta att alla studenter har en ”Down-period” men att de kan övervinnas (Gaddén, 1963, s2, november). Som vanligt är det elevens viljekraft, målsättning och tid som ska användas för att ta sig upp igen.

När man lyckas, ter sig livet mycket behagligare. Man känner tillfredsställelse med sig själv. >>Nothing succeeds like success>>, säger engelsmannen. Genom att nå en smula framgång lägger man en grund för ytterligare framgång.

Också i denna text anspelas det bara på egen vinning och man motiverar eleverna genom att ”ofta krävs det kvalificerade betyg för att komma in på gymnasier och högskolor”. Om man ska summera 60-talets syn på framgång är det en helt annan bild av hermodselven som framträder. Den känner sig ibland omotiverad, den är ute efter ekonomisk vinning och oftast är framgång något som gynnar en själv. Kanske är detta främst en funktion av att vi för första gången läst texter av en ny redaktör, men framförallt är det nog den förändrade historiska kontexten som gjort att anslaget i texterna förändrats. Hermodseleven verkar inte längre vara någon livskraftig individ som satsar på sig själv för att komma vidare här i livet – hen verkar snarare vilja komma ikapp.

3 Slutdiskussion

Under 20-talet ser vi att framgång var något som tolkades ur individuellt perspektiv. Omvärlden gör sig påmind ifråga om referenser till den dåliga konjunkturen och ett klassperspektiv där den framgångsrike individen var någon som lyckats förhåva sig i

tävlingen med den andra på arbetsplatsen. Synen på den framgångsrika individen var därför någon som dels hade jobb, men också någon som lämnat sin obemedlade tillvaro för att träda in i något bättre. Tilltron till den handlingskraftiga individen var stor.

Under 30-talet ges ett exempel på när framgång tolkas ur ett annat perspektiv än det individuella. Ur ett ekonomiskt perspektiv ses den framgångsrika individen i någon som också gynnar samhället. Man ska vara framgångsrik för att hjälpa sin nästa. Det tas också upp nya, individuella egenskaper som framgången beror på. Bland annat ska man inte vara rädd för att ta chansen att visa framfötterna när tillfälle ges. Man ska också tro på sig själv och sörja för sin egen vidareutbildning.

Under 40-talet ser vi den tydligaste öppningen för att den framgångsrika individen inte bara gynnar sig själv. Kriget gör sig påmint och individen ska göra sitt också för landet. Kommunitarismens idé om att alla ska göra sitt syns tydligt, att vara framgångsrik kan också bara vara att göra sin plikt gentemot landet och sin familj. Fokuset på klassresa och individuell framgång är inte längre närvarande.

Under 50-talet är den framgångsrika individen fortfarande nyttig ur någon annans perspektiv än sitt eget. Framförallt är det landet som ska ta del av dennes egenskaper – en individ som nu verkar vara pliktfylld och hårt arbetande. Den framgångsrika individen som i kampen med andra slår sig framåt verkar inte finnas kvar. Samtidigt verkar det som att *arbetet* har fått en ny innebörd. Nu har det egenvärde man ska vara glad över att få ta del i för att göra världen bättre.

Under 60-talet har en ny författare trätt i kraft och skolan befinner sig i en annan kontext än innan. Det märks framförallt för att siktet på vad som är en framgångsrik individ delvis sänkts, det handlar om att exempelvis komma ikapp andra som redan kommit in på högskolor eller gymnasiet, eller att hänga med i näringslivets omvandling. 40 år tidigare hade viljan att komma in på gymnasiet varit en högt flygande önskan – nu är det snarare ett misslyckande att inte ha kommit in där. Detta tycker jag att man koppla till den så kallade meritinflationen som beskrivs i kapitlet om utbildningens värde (Melldahl, 2015, s. 29). Den framgångsrika individen jobbar framförallt för sig själv och värdet är främst ekonomiskt.

Sammantaget, utifrån frågeställningarna, kan vi konstatera att vi funnit några svar angående hur den framgångsrika individen framställdes och vilka värden det hade för den själv och samhället. På 20- och 30-talet öppnas det för att framgång inte alltid behöver ses ur ekonomisk synvinkel – man kan vara framgångsrik på andra sätt. Det är dock främst ur individuell synvinkel man är framgångsrik. Det finns nyanser av status på det sätt Bourdieu beskriver men framförallt ett tema om att utbildning ökar humankapitalet, anser jag. Detta tema var som sagt starkast på 20- och 30-talet, men man kan inte bara läsa det ur betydelsen att man vill bli rik. Snarare handlade texterna om att *bli någon*.

Under 40- och 50-talet ser vi de tydligaste hänvisningarna till att framgång kan handla om att passa in i samhället, att tillföra det något och att bli framgångsrik för andras skull. Det som jag tolkat som kommunitarism, att man inte behöver ”komma någonstans” för att vara en framgångsrik individ verkar vara starkast här. Det kan räcka med att *vara någon* för att vara framgångsrik. Det pågående världskriget verkar också ha påverkat synen på förhållandet mellan individ och samhälle.

Under 60-talet verkar retoriken ha gått tillbaka till att det mest är för en själv man studerar, ur ekonomiskt betingat argumentation.

Jag har undersökt 6 av 120 ledare från varje decennium, eller 30 av totalt 720 ledare för alla 5 nedslagsår. Det gör att resultatet kanske inte vore generaliserbart i den meningen att det jag försöker vilja säga om varje decennium på något sätt är det enda som kan sägas om det. Ändå hade jag som utgångspunkt i undersökningen att se om det fanns andra sidor än bara den ekonomiskt individuella, och på den fronten tycker jag mig ha sett alternativa syner på framgång enligt vad som beskrevs här ovan. Ett alternativt sätt att bedriva undersökningen hade kunnat vara att välja alla ledare från ett år, eller som jag tidigare varit inne på, också se på det övriga materialet i tidningen. Andra alternativa teman att undersöka är vilken plats kvinnorna tog i tidningen korrespondens, klassbegreppet eller vilka ämnen man ansåg viktiga att studera.

4 Käll- och litteraturförteckning

Tryckta källor:

- Gaddén, G. (1973). *Hermods 1898 - 1973 ett bidrag till det svenska undervisningsväsendets historia*. Malmö: Hermod.
- Carne, G. (1923). En tryggad framtid. *Korrespondens*. Januari.
- Carne, G. (1923). Lita på dig själv. *Korrespondens*. Mars.
- Carne, G. (1923). Ett mål. *Korrespondens*. Maj.
- Carne, G. (1923). Kunskap ger rikedom. *Korrespondens*. Juli.
- Carne, G. (1923). Träning. *Korrespondens*. September.
- Carne, G. (1923). För kunnigt folk. *Korrespondens*. November.
- Carne, G. (1933). Ett årsskifte. *Korrespondens*. Januari.
- Carne, G. (1933). Beklaga dig ej. *Korrespondens*. Mars.
- Carne, G. (1933). Arbeta på sikt. *Korrespondens*. Maj.
- Carne, G. (1933). Arbete energiskt och målmedvetet. *Korrespondens*. Juli.
- Carne, G. (1933). Nu börja vi. *Korrespondens*. September.
- Carne, G. (1933). aktivitet och målmedveten strävan. *Korrespondens*. November.
- Carne, G. (1943). Rakt på målet. *Korrespondens*. Januari.
- Carne, G. (1943). Ni skall växa med uppgiften. *Korrespondens*. Mars.
- Carne, G. (1943). ”Om det bara”, ”när det bara”. *Korrespondens*. Maj.
- Carne, G. (1943). ”Specialisering – men på bred bas”. *Korrespondens*. Juli.
- Carne, G. (1943). Rätt kurs. *Korrespondens*. September.
- Carne, G. (1943). Framgång. *Korrespondens*. November.

- Carne, G. (1953). Ett gott nytt år. *Korrespondens*. Januari.
- Carne, G. (1953). Din nästa insats blir din bästa. *Korrespondens*. Mars.
- Carne, G. (1953). Vakta elden. *Korrespondens*. Maj.
- Carne, G. (1953). På väg mot målet. *Korrespondens*. Juli.
- Carne, G. (1953). Nu börja vi. *Korrespondens*. September.
- Carne, G. (1953). Nuet. *Korrespondens*. November.
- Gaddén, G. (1963). Ett gott nytt år. *Korrespondens*. Januari.
- Gaddén, G. (1963). Vårt behov av språk. *Korrespondens*. Mars.
- Gaddén, G. (1963). Perspektiv. *Korrespondens*. Maj.
- Gaddén, G. (1963). Rätt studieteknik ger extra vinst. *Korrespondens*. Juli.
- Gaddén, G. (1963). Börja nu du också. *Korrespondens*. September.
- Gaddén, G. (1963). Mitt i terminen. *Korrespondens*. November.

Litteratur

- Andersson, J. (2009). *När framtiden redan hänt: Socialdemokratin och folkhemsnostalgin*.
Stockholm: Ordfront.
- Husz, O. (2012). Människovärde på distans: Kunskap mellan ekonomi och idealitet i
brevskolornas reklam 1920-1970.
- Melldahl, A. (2015). *Utbildningens värde: fördelning, avkastning och social reproduktion
under 1900-talet*. Acta Universitatis Upsaliensis, Uppsala.
- Richardson, G. (2010). *Svensk utbildningshistoria: skola och samhälle förr och nu* (8. rev.
uppl). Lund: Studentlitteratur.